

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za vse leto 60 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 16. februarja 1934.

Upravištvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Romanči

Če pogleda kdo v kak številčni pregled švicarskih narodov in jezikov, bo našel po navadi našete tri narode, oziroma jezike, ki sestavljajo enotni politični švicarski narod: Nemce, Francoze in Italijane. Če je bil tisti statistik bolj vesten, je morda pri zadnjih zapisal še: Italijani in Retoromani. In kdor se ni spoznal, je kajpada mislil in uganil: »Aha, Retoromani, to so pač italijanski drobci, njihov jezik je italijansko narečje, kako naj bi bilo tudi drugače, saj o kakšnem retoromanskem narodu še nismo nikoli nič slišali in še celo v šoli se nismo učili o njem!«

Razume se, da so to naziranje potrjevali in širili najbolj tisti, v katerih korist se je zdela ta domneva: Italijani. Seveda, kako naj bi bilo drugače! Že ker je teh Retoromanov tako malo, komaj kakih 60.000. Saj se jim niti ne »izplača«, da bi gojili svoj jezik, ko jim pa svojega ponujamo kar zastoj. Naj ga torej opuste, in iz 60.000 jih bo kar čez noč z nami vred celih 40 milijonov. In tako naprej, v političnem žargonu kakega jugoslovena, kakor so Bulat, Zubović, Ilešić.

V resnici pa so Retoromani prav tako malo Italijani, kakor Francozi ali Španci ali Romuni ali Portugalci. In tudi nočejo biti. Bolj ko jim ponujajo Italijani narodno ujedinjenje z njimi, bolj odločno ga Retoromani, ali kakor se sami imenujejo, Romanči, odklanjajo. Ohraniti hočejo svoj blaglasni, častitljivi jezik, in ga zapustiti v najlepšem kulturnem razvoju svojim otrokom in vnukom, kakor so ga podedovali sami od svojih staršev in dedov. Kajti ta jezik beležijo že različne latinske listine iz 9. stoletja, torej nekako iz časa, ko so nastali slovenski brižinski spomeniki. In stopnja razvoja retoromansčine v 9. stoletju odgovarja skoraj natančno razvoju francoščine v istem stoletju.

Italijani seveda slej ko prej ne marajo priznati naroda Romančev. In ker ne morejo kratko in malo utajiti globokih in osnovnih razločkov med italijanskim in retoromanskim jezikom, jih skušajo — kajpada! — razlagati z »zgodovinskimi« in podobnimi »znanstvenimi« razlogi, češ, da ni retoromansčina nič drugega, nego ostanek zgornje-italijanskega narečja, ki je ohranilo prvotno obliko v svoji gorski osamljenosti.

Toda Romančev ne gane vsa ta italijanska »znanstvena« in »zgodovinska« in »kulturna« zgovornost. In če so Italijani začeli tudi njihovo deželico prištevati med svoje neodrešene pokrajine, so jim odgovorili Romanči s tem, da so poudarili svojo švicarsko politično pripadnost. Še bolj odločno pa odklanjajo italijansko imperialistično kulturno skupnost, češ, če in kadar se zaradi svoje številne malosti moramo res nasloniti na kak narod, se bomo naslonili raje na Francoze. Kajti Francozi so nam kot Romani prav tako blizu kot Italijani, zato pa niso tako vsiljivi in nasilni, in zlasti in poglavito: njihov jezik nam more nuditi vse kaj več v vsakem oziru, kot italijanski.

In tako ne bo kazalo italijanskim »ujedinevalcem« drugega, nego da zbrisejo iz seznama neodrešenih italijanskih dežel graubündenski kanton, domovino Romančev. Tam bodo živeli, kakor

Dr. Henrik Tuma:

Utopije in fantazije

Podpisujem svoje članke s polnim imenom, radi tega ne vem, ali je vredno odgovarjati precej anonimnemu članku v »Ponedeljskem Slovencu« z dne 5. februarja t. l., in to tem bolj, ker pisec kaže po eni strani nepoznanje dogodkov, posebno vsebine pogajanja, ki so našla završetek v Rapallu, po drugi pa nepotrebno animoznost.

Svoj članek sem spisal na posebno željo uredništva »Slovenije«. Odgovarjam le radi pomembnosti vprašanja. Ne pripadam od konca l. 1920. nobeni stranki, v prostem času se pečam največ z našo zgodovino, predvsem zgodovino naše kulture.

Historia vitae magistra je geslo realne politike. Ugotovitev dejstev in činiteljev, ne glede na stranke in osebne nazore, pa je naloga zgodovine. Nimamo samosvoje zgodovine plemena, zemlje in kulture, vsa naša do sedaj napisana zgodovina je izvora germanske ideologije, vsa naša politika posnemanje bivših nemško-avstrijskih strank. Radi tega mislim, da je med nami bila težka realna politika. Zdi se, da g. kritik v »Ponedeljskem Slovencu« izhaja iz omejenega stališča naših zgodovinarjev, zaradi tega mu je vse tako jasno in pri-

doslej, ponosni na svojo zgodovino in kulturo, ki so si jo ustvarili sami, še bolj ponosni, ker so si jo ustvarili navzlic vsej svoji maloštevilnosti. Ustava Granbündena, švicarskega kantona, priznava popolno enakopravnost njihovega jezika z italijansčino in nemščino že davno, sedaj zahtevajo Romanči tako enakopravnost tudi za švicarsko republiko v celoti. Nekaj nezaslišanega za podložnike in podložne možgane imperialističnih sestavov! Pa ni dvojna, da bodo tudi to Romanči dosegli, švicarska republika se zaveda, da je poglaviti obstoj njenega obstanka in moči zadovoljnost vseh državljanov, pa če še tako malega njih drobca, in zato večini še na misel ne pride, da bi čisto odveč ustvarjala nezadovoljnost. V tem primeru tembolj, ker bo hkratu lahko krenila po prstih laški fašizmu, ki bi hotel v imenu nacije zasužnjiti tudi svobodne Švicarje.

Širite in naročajte naš tednik!

Lastni repertoar slovenske
Narodne opere

Abraham, Lehar, nazadnje Zeller, potem Čehi, Francozi, Rusi, Puccini, Verdi itd. — slovenskih del, razen nezrelih poskusov ali par slabotnih modernih stvari, pa sploh ni v repertoarju slovenske opere v Ljubljani, ki naj bi bila naša narodna opera. Prav tako je v Mariboru. Če naj bo slovensko gledališče kaj vredno, seveda ne sme zapirati vrat veljavnim umetninam narodov, ki so dosegli vrhove gledališke glasbe: nasprotno je treba, da stoji slovenska umetnost v tesni zvezi s kulturnimi ustvaritvami najboljših vrst. Resnično slovenstvo zametuje vsako topoglavo »nacionalistovstvo«, sovražni publike o »nacionalnosti«, ki jih dan za dnem ponavljajo tisti, ki teptajo lastno bit, pa hočejo govoriti v imenu naroda, ki jih ni pooblastil. Narodnost ni marnja, še manj tržno blago, s katerim naj bi delali kupčije puhloglavci. Slovenstvo je zgodovinska in naravna resnica. Iz tega vidika je treba gledati tudi slovenske kulturne zavode, ki morejo človeškemu občestvu, ki živi na 25 tisočih štirjaških kilometrov zemlje, edini biti prvi in prvotni ustvarjalci duševne rasti in kulturnega razvika — seveda, če rastejo ti kulturni zavodi res organsko iz tega občestva. Za to slovenski kulturni zavodi niso in ne smejo biti le za olepšavo besedovalcem v javnosti, da se lahko nanje sklicujejo ob slovesnih prilikah, poudarjajoč našo kulturnost, ampak biti morajo naravna potreba vsega

slovenskega občestva kot so vodovodi in elektrarne potrebe vasi, trgov in mest. Kajti brez slovenskih kulturnih zavodov bi ostalo celo slovensko občestvo na 25 tisočih kvadratnih kilometrov brez kulturnih gibal, kakor bi ostali brez vode in razsvetljave ljudje na ti zemlji, če ne bi bilo vodnjakov in vodovodov in elektrarn. Slovenski kulturni zavodi pa morajo biti svoje vrste, če so res slovenski, drugačni kot so taki zavodi med Hrvati, Srbi, Nemci, Italijani, ker sicer niso zakoreninjeni v slovenstvu. Še za znanost to velja, predvsem pa gotovo za umetnost.

Slovenska Narodna opera, če hoče biti res slovenska in ne le posnetek kakšne pokrajinske opere sosednjih dežel, mora imeti vsaj nekaj prav svojega, čisto posebnega, seveda slovenskega repertoarja. To zahteva že reprezentanca sama. Takega lastnega repertoarja kot ga ima Narodni divadlo v Prazi seveda slovenska Narodna opera ne more imeti, pač pa bi ga imela lahko domalega toliko kot hrvaška ali srpska Narodna opera. Prva slovenska opera »Belin« J. Zupana je dosti starejša kot prva hrvaška ali srbska opera. Ne mislimo pa, da bi »Belina«, če se sploh še kje nahaja partitura, vzeli v slovenski operni repertoar, čeprav bi pa slovenska Narodna drama najbrž brez vsake škode lahko poskusila enkrat vprizoriti poleg Linhartovega »Matička« tudi prevod Linhartove žaligre »Mis Jenny Love«, katere nemški izvirnik je menda v dunajski državni knjižnici. V slovenski operni repertoar pa spada in vsak način Benjamin Ipavčev »Teharske plemiče« so

peli leta 1892 prvič v Ljubljani, leta 1895 pa tudi v Brnu, Pantomima Josipa Ipavca »Možiček« je bila okoli leta 1906 uprizorjena večkrat v operi v Gradcu (takrat je bila graška opera za dunajsko in praško prva v Avstriji), v Celovcu in Olomucu. Ljubljanska opera ni uprizorila še celo vrsto let nobenega dela Viktorja Parme, čeprav jih je cela vrsta in so nekatera, čeprav niso svetovnega kova, dosegla tudi na tujih odrih gledališke uspehe. Že Parmova »Stara pesem« (libretist Menasci je pisal libreta tudi za Mascagnija) je tako pesniška stvar, da bi polnila ljubljansko opero prav gotovo, zlasti današnji dan, ko so ljudje že siti jazzovskega sloga in žele lepih, sladkih melodij. Do danes pa ni še nikomur padlo v glavo, da bi poiskal in preštudiral partiture oper Jurija Miheveca. Edino predigro Miheveve opere »Recht behalten die Planeten« je Glasbena Matica enkrat igrala na koncertu. Ta predigra pa dokazuje, da je bil Jurij Mihevec (Micheuz) izvoljen glasbenik. Če so že leta 1826. na Dunaju, ki je bilo takrat najmočnejše mesto v Evropi (bolj kot tedanji Pariz) in povrh še domačija Beethovnova in Schubertova, igrali tri komične opere: »Das Kind der Fee«, »Ein treuer Diener« in »Die Radikalkur« Jurija Miheveca, ko je bil Mihevec star šele 22 let in je Mihevec zaradi njegove kantate »Der Wanderer und der Bach«, ki je bila igrana leta 1927 na Dunaju, prišel čestitat sam Franc Schubert. Mislimo, da bi bilo vendarle vredno misliti na to, da bi vprizorili vsaj par Mihevevih oper v Ljubljani, Mihevevem rojstnem mestu. Miheveva opera »Recht behalten die

dr. Vilfan po Rapallu šla v Rim, prosit za ustanovitev neke politične samoupravne tvorbe.

Prav imata gg. Golouh v »Delavski Politiki« in Lojbe, da se v zadnjem trenutku zastopniki Antante pač niso mogli ozirati na brzotavo. Tudi Wilson bi se ne. Popolnoma naravno je, da so zastopniki Antante brzotavo odbora za javni blagor iz Trsta izročili italijanskemu zastopniku. Gotovo je tudi, da bi manifestacija tržaškega delavstva za samostojno svobodno mesto v zadnjem trenutku, ako ni bila pripravljena po premišljeni akciji, ostala le manifestacija, vendar manifestacija velikega zgodovinskega pomena. Stori pa se ni ničesar ne od nacionalistične ne od socialno-demokratske stranke pravočasno.

Svojim spominom dodam še nekaj. Bil sem leta 1917. imenovan od slovenske socialno-demokratske stranke za delegata na stockholmsko konferenco. Šel sem par tednov poprej na Dunaj, da se iz dosegljivih virov poučim o položaju. Prof. I. Pr. bil je tako pogumen, da mi je odprl na svoj riziko pristop v tako zvani »Kriegsarchiv«. Bilo je tam nabranih kakih 2000 del, katere je avstrijska vojaška in tajna policija nabrala po vseh državah. Proučeval sem jih cele dneve ter vsako drugo noč celoma žrivoval. Dobil sem tako pogled v splošni politični položaj vojne. Bil sem v stanu sestaviti natančno vsebino londonskega pakta ter vsebino londonskih konferenc meseca aprila 1917, na katerih se je ponujalo avstrijskim Slovanom svobodo. Po drugi strani sem se prepričal, da je avstrijska vlada sama ponudila Slovanom avtonomijo v okviru Habsburške države.

Na Dunaju me je večkrat obiskal dr. Žerjav, ki je bil tajnik državnozbornega kluba pod predsedstvom dr. Korošca. Obiskal me je vsak dan ali za kosilo ali za večerjo ter skušal od mene izvedeti namere socialno-demokratske stranke za Stockholm. Pri tej priložnosti sem ga opozoril na vsebino londonskega pakta ter svaril voditelje naše politike. Osebnost sem obiskal dr. Laginja, s katerim sva si bila še od prej dobra ter ga opozoril na nevarnost, ki preti od londonskega pakta. Dr. Žerjav mi je sporočil, pač v imenu dr. Korošca, dr. Laginja pa mi je smehljaje odgovoril, da so popolnoma gotovi svojega jugoslovenskega stališča. Nisem se dalje vsiljeval. Habeant sua!

Da se od socialno-demokratske stranke niti slovenske niti italijanske ni nikdo brigal za celo stvar, izhaja iz splošnega taktičnega stališča, da se je stranka kolikor moč ogibala političnim vprašanjem, ki so se količkaj tikali nacionalne politike. Prav z namenom, da opozorim centralo socialno-demokratske stranke na Dunaju in dam priložnost ob enem slovenskim politikom, da se pobude, sem spisal vrsto člankov za socialno-demokratsko revijo »Der Kampf« in sicer članke: »Zur südslavischen Frage«, »Die nationale Grenze zwischen Slovenen und Italienern« ter »Triest«. Za Stockholm sem pripravil po prav napornih zgodovinskih, socioloških in ekonomskih študijah obširno spomenico. G. Lojbe si jo lahko ogleda. Seveda ob »realni politiki« zastopnikov nacionalistov in socialnih demokratov vse to ni štel. Tudi mojo opozoritev socialno-demokratske stranke v reviji »Le ga delle Nazioni«, ki je začela izhajati septembra 1918, na vazo vprašanja svobodnega pristanišča in sodelovanja Amerikancev pri ureditvi tržaškega vprašanja, so odklonili italijanski socialni demokratje z očitanjem, da uganjam nacionalistično politiko v prid Jugoslaviji, nacionalistični krogi se pa za to sploh niso brigali, ne takrat in ne slej pri pogajanjih do Rapalla. Kako nepoučeni so bili vsi ti

krogi o dejanskem položaju, kaže najbolj okoliščina, da so istrski Hrvatje pripravili še na predvečer Rapalla narodne zastave, da bi praznovali priključitev k Jugoslaviji. In to niso bili samo preprosti kmetje, tako je bil poučen tudi bivši narodni zastopnik dr. Andrej Stanger.

Poznam dobro naturel Italijanov, občeval sem z njimi doma in drugod še pred vojno dobrih 30 let ter sem opozoril nanj naše politike. Morda se spomni dr. Puc, ki je bil, kakor sploh goriška inteligenca, zavzet proti Avstriji in raje za Italijane, da je na moje opomnje l. 1915., da naši ljudje ne poznajo lokave italijanske politike, ter da se bojim, da pridemo Slovenci z dežja pod kap, izrazil precejšnjo gotovost glede bodočega italijanskega režima. Poznam tudi Beneško Slovenijo in vem, kako je Italija tam ravnala. Seveda moram ob enem postaviti, da se živ krst med nami ni resno brigal za Beneške Slovence. Ker sem se takoj po polomu zavedal vse nevarnosti, ki preti slovenskemu Primorju, sem še davno pred Rapallom na vse to opozoril takrat najbolj treznega, globoko rodoljubnega politika v Gorici, duhovnika dr. Kobala, ki se je večkrat prišel posvetovati z menoj. Prepričeval sem ga, da je vsa nacionalistična politika v Gorici in Trstu po avstrijskem vzorcu do dna zgrešena, da se s tem le draži italijanska iredenta in delajo nezaupljivi tudi rimski krogi, ter da ne kaže Slovcem drugega, nego sprejeti status quo, se izreči za lojalne italijanske državljane, dokler se ne reši mirno vprašanje, vse delo pa naj se osredotoči na kulturno polje, pa tudi tod ne prešumno, marveč naj sicer skušajo kolikor mogoče vzdrževati gospodarske in kulturne organizacije, vso moč in delo pa naj osredotočijo na narodno vzgojo v družini. Opozorjal sem ga na obnašanje Nemcev v enakem položaju. Prikrivajo na zunaj svoje politično stališče, v družini pa goje vneto svoj jezik in narodni duh. Za svojo osebo sem bil prepričan, da se iredenta na Primorskem pomiri, ako se slovenska in hrvaška politična agitacija neha ter omeji na kulturno vzgojo. Ne smemo pozabiti, da so Giunta in iredenti javno priznavali, da jih je požig Narodnega doma v Trstu poučil, kako naj izvršujejo teror tudi v Italiji.

Realno stališče mi je po končani vojni bilo, združiti slovensko socialno demokratsko stranko brezpogojno s splošno italijansko, ker sem le v državni socialistični stranki videl zagotovljene tudi svobodine slovenskega in hrvaškega naroda. Pač lahko sodi vsakdo, da bi bil ob socialističnem režimu v Italiji naš slovenski živelj ohranil svoje politične, kulturne in gospodarske ustanove. Močna socialistična državna stranka v Italiji je bilo edino poročstvo za državne svobodine Slovencev in Hrvatov. Seveda so mi realni politiki okoli »Edinosti« očitali narodno izdajstvo.

G. Lojbe in z njim velika večina primorskih emigrantov ne bo mogla razumeti mojega stališča realne politike, t. j. vzeti nasprotnika takega kakor

je ter po tem prilagoditi svoje obnašanje v tisti smeri, ki edino mogoče daje pot kolikor toliko samosvojemu življenju.

Ne velja morda šele danes moje obsojevalno stališče proti nacionalističnim in socialno-demokratskim strankam po vojni. Z likvidacijo slovenske socialno-demokratske stranke sem krenil na pol realne politike. Vzdrževanje samostojne slovensko-hrvaške socialno-demokratske stranke bi vsak njen politični vpliv izključil. S solidarnim delom po načelih marksizma, bi slovenski zastopniki splošno socialistične stranke imeli možnost, boriti se ob splošni svobodi tudi za svobodo slovenskega ljudstva. To so dobro čutili razsodnejši goriški duhovniki. Ko sem imel velik shod v Sv. Križu pri Nabrežini, prišli so razni vplivni duhovniki s Krasa. Sledili so z zanimanjem mojim izvajanjem ter ga docela odobrvali, prišli so, da se morebiti dobi način za vstop članov ljudske stranke v socialistično stranko. Zahtevali so le upoštevanje njih verskega stališča. Odklonil sem pa kako posebno izjavo, izhajajoč iz stališča, da je socialna demokracija načelno in vedno stala na stališču, da se v verske zadeve ne vtika.

A tudi v italijanski socialistični stranki sem meseca maja 1920 v odločilnem momentu, takrat, ko je italijanska vlada ponujala socialistični stranki po izbiro pet ministrov ter, ko sem po drugi strani bil gotov, da je cela Italija godna za revolucijo, zavzemal stališče, naj se stranka odloči ali za eno, ali za drugo smer. Ako prevzame vlado, dobi možnost, da po zakonih in evoluciji preuredi italijansko državo v socialnem smislu, ako tega ne mara, je pa zadnji moment, da revolucijo izvrši. Takrat je štela kmečka sindikalna organizacija skoraj milijon členov, prav toliko metalurgična, vse sindikalne organizacije so bile skrajno revolucionarnega stremjenja. Zagovarjal sem večkrat pred vojaškimi sodiščem revolucionarne vojske. Velik del častnikov je bil za republiko. Republikanska stranka z D'Annunziem vred je bila za izklicanje republike. Socialistična stranka bi se bila takrat brez krvoprelitja polastila vlade, kakor pozneje Mussolini. Stranka za take »utopije in fantazije« ne po eni ne po drugi poti ni bila zrela, pač pa je jeseni na kongresu v Livornu prišlo do razpora. Takrat sem izjavil, da ne morem slediti ne eni ne drugi struji, ker se ne ena ne druga ni držala načel in taktike marksizma, ter ga po novi poti tudi za bodoče ne bi vzdrževala.

Od takrat se nisem več udeleževal dejanske politike, bil sem pa do svojega odhoda l. 1924. učitelj goriškega ljudstva. Shod za shodom sem prirejal med Furlani in Slovenci ter jih pridobival za samoupravo in socializacijo. Brez očitka lahko trdim, da je goriško ljudstvo zaradi mojega stvarnega učenja ohranilo toliko odpornosti proti italijanskemu pritisku.

Rapallo in Koroška pa naj ostane g. Lojbe-tu in njegovim somišljenikom, Mussolini in fašizem pa socialnim demokratom za simbol — realne politike.

S kakšnim nacionalizmom nas hočejo osrečiti

»Ker torej demokracija — ta kuga zapada — nudi vse pogoje za korupcijo, nepotizem, bizantinizem in končno intervencionizem v korist privilegiranih rodbin, staležev itd., zato o demokraciji v naši državi ne more biti govora... Gospodje marksisti, demokracije po 6. januarju v Jugoslaviji ni in je ne more več biti, edina realna in v

jugoslovanskem nacionalnem smislu izražena težnja stremi za izpopolnitvijo današnjega avtoritativnega režima in njegovih nedostatkov.«

Tako beremo dobesedno v mariborski »Borbi« od 29. decembra 1933. Pa povejte, če ni te vrste nacionalizem velikopotezen, borben in neobremenjen z zgodovinskimi predsodki. Treba bo zares

„Karel in Ana“ v Prekmurju

Prinašamo naslednje poročilo, čeprav je od stvari potekel že mesec dni. Toda, ker se o njej in o njenem pomenu ponovno govori, se nam zdi umestno, da o njej informiramo še svoje čitatelje.

Prekmurski akademiki doslej niso veljali doma kot enoten činitelj v javnem življenju. Sedaj se je to stanje izpremenilo. Z dejstvom, da so 5. januarja t. l. uprizorili v Murski Soboti dramo Leonharda Franka »Karel in Ana«, so s samozvestno kretnjo, ki je dobila glavni poudarek v uvodnem govoru (govoril je Tiberij Škrlek), postavili prekmursko javnost pred dejstvo, da pokolenje, ki stopa v življenje, prevzema v življenju naroda svojo vlogo in da mora z njo odslej vsakdo računati.

Da so kot predmet prvega nastopa izbrali prav »Karla in Ano«, je pač razumel vsakdo, ki je natančno opazoval, na katere stavke in momente je polagala režija glavno važnost, kje je — recimo tendenčno — rahlo izpreminjala besedilo — zlasti pa, kdor je razumel poudarek nekaterih tez v uvodnem govoru. Tukaj tek podrobnosti naštevati ne moremo.

Da bi igra z umetniške strani čim bolj uspela, je režiser naprosil g. Cirila Debevca, da je nastopajoče osebe igralsko nekoliko izdelal.

Režiral je Vladimir Škrlek. Zamisel režije je bila vtelesiti idejo, da je dejstvovanje ljudi določeno po vplivu razmer, v katerih živijo, in po notranji potrebi po svobodnem izživetju, uresničenju želj in hrepenenj. K tej misli se pridružujejo še ideje, podane v stavkih »mi kopljemo jarke, go-

spoda, ki je prej kadila importke, tudi zdaj ne bo — žrla repe«, »ljudje ne crkajo samo na fronti« ter »vojna se v družinah nadaljuje«. S tem je vodilna zamisel igre določena in nastopajoče osebe niso »junaki« v običajnem pomenu besede, temveč nositeljice idej, ki jih hoče prinesiti uprizoritev do izraza. — Iz tega je nujno sledila potreba nerealistične, psihološke režije. Vsa drama je bila izdelana kot niz psiholoških občutij, realni dogodki so bili kolikor mogoče rahlo nakazani.

Ponovno omenjeni uvodni govor je pozival občinstvo k strogi kritiki, h kritiki, ki je res ocena dobrih in slabih strani uprizoritve, ne pa pohvala dobre volje, kot je bila morda navada doslej. — Iz kritike, ki jo je pozneje zapisal absolutent Škrbinškove dramske šole, navajamo:

»... Po uprizorjenem sodeč so zmožni prav tako režiser, kakor tudi predstavitelji, da podajo ob primernih pripravah res umetniško igro. Soditi in ocenjevati jih gre gotovo po drugem merilu kot diletantske predstave.«

»... želja akademikov je bila podati nekaj umetniškega, nediletantskega, pa tudi prejeti kritiko, ki je temu primerno stroga. S tega stališča presojamo vso uprizoritev.«

Zasedba vlog je bila: Rihard — Vladimir Škrlek, Karel — Jože Tivadar, Ana — Liese Berger, Marija — Emilija Kreps, paznik — Štefan Kovač, stražarja — Štefan Cuk in Tiberij Škrlek.

Prvi nastop je torej izvršen. Sledili bodo drugi. Pričakujemo, da bodo na prav taki višini kot prvi in da bo pokazalo občinstvo za nje prav toliko razumevanja, kot je za prvega.

Planeten«, ki je imela leta 1833 velike uspehe na Dunaju (Dunaj je bil takrat v glasbi nekaj drugega kot je danes, ko pobiramo Leharjeve izdelke) je šla tudi na druge odre, n. pr. Pešto itd. Še več uprizoritev je pa doživela Miheveva opera »Di-Maske«. Mihevec je deloval tudi v Londonu in v Franciji, kjer je leta 1882 umrl. Noben slovenski glasbenik razen Gallusa-Petelina, ni doživel toliko zunanjih uspehov kot Mihevec. Čeprav ni bil tako izviren in močan, da bi ustanovil svojo strujo, je bil pa glasbenik v vso dušo. Najzanimivejša Miheveva dela ima shranjena narodni konservatorij v Parizu. Mihevec spada gotovo poleg Benjamina in Josipa Ipvca, Parme, Försterja in Risto Savina v slovenski operni repertoar. Vprizoritev par Mihevevih oper bi ne povzročila posebnih stroškov. Seveda pa bi slovenski operni repertoar moral biti tudi režiran s pijeteto v duhu tistega časa in v slogu tistega časa, v katerem so posamezna dela nastala. Režiser in pevec bi se morali prilagoditi slogu in duhu starejših del in ne bi smeli pačiti starih resničnih odlik z modernimi šablonami — pa bi imel slovenski operni repertoar tudi gmotni uspeh. Če bi kdo trdil, da so slovenska operna dela primitivna in zastarela v glasbeni tehniki, je pa nasprotno resnica, da je tisto, kar je danes sodobno, jutri zastarelo, pojutrišnjem pa klasično! Tudi preprostejši stvari učinkujejo, če so podane z razumevanjem in z občutjem, to pa seveda v pravem, pristnem slogu, v katerem je delo zasnovano! Narodne pesmi bi sicer sploh ne smele nikjer v glasbeno dvorano. Veliko stvari v slovenskem opernem repertoarju je pa tudi tehnično dobrih. —i.

korenitega preokreta v našem gledanju na politično zgodovino Slovencev in Slovanov. Vsi tisti možje, ki smo jih doslej slavili kot največje borece za politično osvoboditev slovanskih narodov in ki so bili vsi z dušo in srcem demokrati, so prilikavci proti našim nacionalistom modernega kova. Vsa borba zapadnih narodov v svetovni vojni, ki je v znamenju demokracije zrušila gospostvo fevdalnega germanstva in madžarstva nad slovanskimi narodi, ne pomeni za nas nič, in vsi tisoči in tisoči, ki so za idejo demokracije žrtvovali svoje življenje, so se borili za prazno stvar. Nespametno je v zgodovinskem razvoju iskati kako notranjo zakonitost in smisel. Vsi vekovni napor največjih duhov za človečansko misel so nam prinesli samo zlo. Naši Masaryki, Havlički, Kreki so širili samo zapadno kugo. Tej kugi se imamo sicer zahvaliti, da smo se Slovenci in z nami vred drugi slovanski narodi v Avstriji po malem uveljavljali nasproti privilegiranemu germanstvu in madžarstvu, zmaga demokracije je pomenila sicer zanje vstajenje od mrtvih, demokratična misel je bila tista, ki je predvojnemu slovanskemu Sokolu dala notranjo moč in borbenost, a kdo bi vse to pogreval. Enakovrednost in enakopravnost narodov, duhovna in politična svoboda — to so varljiva in pogubna gesla, importirana iz zapada. Pomenijo politično dekadentnost in rasno šibkost. Res je sicer, da parlamentarno vladane države danes še kulturno in gospodarsko prednjačijo in za zdaj še vladajo pretežnemu delu sveta, a kajpada so na znotraj gnile, medtem ko so tam, kjer vladajo avtoritativni režimi, korupcija, nepotizem, protekcionizem in drugi izmi skoraj nepoznana stvar, in kolikor se

le pojavljajo, je treba samo avtoritativni režim in njegove nedostatke izpopolniti, torej okrepiti in izgraditi. Kaj ne? Preprost recept. Treba je zares čestitati tistim, ki so našli to Kolumbovo jajce za reševanje vseh stisk in političnih težav. Le čudno je, da nacionalistični listi tako radi govore o korupciji v našem javnem in političnem življenju. Morali bi na primerih pokazati, koliko so se pri nas razmere zadnja leta izboljšale. Čudno se nam tudi zdi, da se nacionalistični listi te vrste hkrati, ko pišejo take članke, zavzemajo za sokolstvo, ki je vendar vteleseno nasprotstvo taki miselnosti. Čudno se nam nadalje zdi, da se nam taki listi predstavljajo kot nekaka glasila narodnih delavskih organizacij, katerih najboljša izročila so prepojena demokratičnega duha. To zbuja videz, kakor bi se teh izročil danes sramovali.

Nemogoče nam je take vrste nacionalizma jemati resno. Nacionalizem, ki mu je tako tuje vse, za kar so se naši predniki borili, ki tako nesamostojno posnema tuja gesla in se tako malo zaveda posebnih življenjskih pogojev malih narodov, kakor je naš, in njegovega posebnega političnega položaja, nacionalizem, ki nadomešča idejno tehtnost z bobnečimi frazami in primojduševskim patosom, je in ostane tuje telo v našem narodnem telesu. On samo izpričuje, da se naša inteligenca še vedno ni otresla tiste duhovne odvisnosti od nemštva, ki je zanje tako značilna v vsej naši preteklosti, dokazuje, kako nesamostojno in površno pojmuje in posnemamo tuja idejna in politična gibanja in kako malo smo v resnici nacionalni, t. j. duhovno zvezani s svojo zemljo in svojim narodom.

Vprašanje primorskih izselnikov

(Konec.)

Pri vsem tem so pa tudi pri beguncih napake. Nesmiselno bi bilo o njih molčati. Ko govorimo o problemih primorske emigracije, se moramo obrniti najprej nanjo samo. Mislimo predvsem, da je bilo zadržanje primorskih izselnikov naproti političnim prilikam in bojem v naši deželi in v državi češče napačno.

Da je ta emigracija v pogledu na razmere doma tvorila in da še tvori takorekoč skupino zase, ki ostro zasleduje težnje in potrebe svojega ljudstva v Primorju, je razumljivo, je naravno in je v redu. V tem pogledu vrši ona le svojo funkcijo. Drugo je vprašanje, če je prispevek, ki ga daje s svojim sodelovanjem v političnem življenju zlasti naše dežele, pravilen, preudaren, če je res tak, da more služiti ugledu emigracije in ljudstva, iz katerega je izšla. Z drugimi besedami, če more pospeševati simpatije celotnega naroda v državi za primorsko stvar. Dolžnost vsakega človeka, še posebej pa političnega emigranta je, da uravnava svoje javno delovanje po nekih odrejenih, trdnih, stalnih političnih nazorih. Za svojo stvar, n. pr. ne more nihče pridobivati simpatij in podpore okolič, v kateri prebiva, ako so njegovi splošni politični nazor neurejeni ali reakcionarni, nazadnjaški, ali pa, ako je njegovo delovanje v javni areni bolj podobno vlogi ljudi, ki se dajo, čeprav nesebično, izrabljati — z drugimi besedami, vlogi podrejenih, drugovrstnih ljudi, ki jih stranke in skupine izrabljajo za svoje namene, ki jih pa, brž ko jim niso več potrebni, prezirajo in zavrnejo.

Kakšno je v tem pogledu zadržanje primorske emigracije?

Politična miselnost Primorca se je ustvarila in utrdila v razmerah, ki so se v mnogočem ločile od razmer v ostalih slovenskih krajih. Njegovo nacionalno in socialno prebujenje je bilo težko, toda naglo in jako. Pojav odpadništva, n. pr., in nacionalnega dvoživkarstva je bil med Primorci že dolgo pred vojno neznan.

Toda medtem ko so se na Kranjskem že vršili politični boji po strogo ločenih nazorih in strankarskih programih, se je v Primorju (razen na Goriškem, kjer so se bile nazadnje politične borbe po približno istih vzorih kot na Kranjskem) radi bojov z italijanskim življenjem nadaljevala politična borba še vedno v znamenju tako zvane narodne sloge. Dober naprednjak je bil tudi dober katolik, dober katolik je bil tudi dober naprednjak. To idilo je prav za prav motila do izbruha svetovne vojne edinole slovenska socialno-demokratična stranka, ki je nastopala ves čas strogo programatično in bila ves čas ljute načelne borbe z narodno stranko. Narodno gibanje v Primorju se je omejevalo v glavnem na narodnovzgojno in narodnoobrambno delo. V tem pogledu je to gibanje izvršilo svojo nalogo v polni meri in s polnim uspehom. Objektivno pa lahko priznajo danes tudi narodni nasprotniki slovenske socialne demokracije v Primorju, da je prav za prav edino ta boj socialne demokracije dajal neko programatično in načelno vsebino političnemu udejstvovanju tamkajšnjega slovenskega življa. V teh razmerah se je primorski človek razvijal politično le v dveh smereh: ali je bil socialist ali nacionalist. V normalnih razmerah bi se bila tako razvila polagoma v Primorju le dva močna slovenska pokreta: nacionalni in socialistični. Oba bi imela v ondod-

nih prilikah naglo se razvijajočega industrijalizma, pomorstva, denarstva, trgovine in kmetijstva svojo važno in za ves slovenski narod koristno funkcijo. Toda z izbruhom svetovne vojne je bil ta normalni proces opredelilve političnih nazorov in funkcij v narodu nasilno prekinjen. Po vojni, v popolnoma spremenjenih razmerah, spremenjenih, na žalost, skrajno na slabše, sta ta dva politična pokreta le zaostrila, kar je spet razumljivo, svoje stališče in svoje udejstvovanje. Delavski pokret se je večinoma naglo premaknil v skrajno levo, nacionalni v skrajno nacionalistični. Politični begunec iz Primorja je še danes v glavnem usmerjen po teh dveh ekstremih: neredkoma celo niha med obema.

Primorski emigrant je v političnih razmerah Slovenije, kjer se i meščanski i delavski tabor delita ostro na več strank in struj, radi tega težko našel svoje mesto. V kompliciranih, njemu češče neznanih razlikah zlasti med meščanskimi strankami, je ali kolebal semintja ali pa zapadel najbolj rabijskemu šovinizmu. To je ustvarilo o njegovih političnih zrelosti neko posebno mnenje. Kratko in malo: tudi za primorskega begunca je postalo nujno, da se opredeli politično, ako se hoče udejstvovati v našem političnem življenju in v njem soodločevati in ako hoče sploh delovati, tudi z ozirom na svoj narod v Primorju, po strankah in gibanjih, ki so se tu razvila. Preko tega emigracija ne more in ne sme, ako hoče igrati iste podrejene vloge, ki smo jo prej omenili. Saj je bilo nazadnje tako z vsemi emigracijami: s poljsko, dokler se ni Poljska spet združila, z italijansko itd. Pri vsem tem lahko ohrani emigrant z ozirom na svoje posebne težnje neko svoje ravnotežje in neki širši pogled na politično življenje in politične boje v deželi, v kateri prebiva.

Ravno zato štejejo, da je bila groba napaka, da so nekateri primorski emigranti igrali češče zavestno ali nezavestno vlogo najhujših nasprotnikov modernih gibanj pri nas, zlasti pa socialnega, da so skušali celo presaditi semkaj metode italijanskega fašizma, katerega dobrote so imeli sami priliko spoznati. Primorska emigracija se ni hotela vmešavati v naše politične boje, del te emigracije se je pa vendar vmešaval, in sicer ravno v take boje, ki niso bili in niso večini naroda niti najmanj simpatični: S tem niso služili niti svojim idealom niti primorski stvari vobče, ki je nazadnje stvar vseh Slovencev in vseh Jugoslovancev. Da je padel ugled emigrantov, je iskati tu v največji meri vzroka. Priporočam vsem primorskim emigrantom, zlasti pa primorski akademiki in neakademiki mladini, da o tem mirno in zavestno razmišljajo. So bile in so še vedno tu napake. Kdor se bori za svobodo svojega, po tuji sili podjarmljenega naroda, ne sme nasilno nastopati proti gibanjem, ki se razvijajo v drugem delu njegovega naroda, da ne bo narod sklepal, da je ljudstvo, iz katerega je izšel, samo nezrelo, svobode nevredno. Le tisti je svobode vreden, ki svobodo ceni in ljubi. Svobodo svojega naroda predvsem. Naj pomni, da so vsa zgodovinsko upravičena gibanja v narodu le dokaz, da se njegov narod politično in kulturno razvija.

Še vedno so bile nacionalne emigracije nositeljice najnaprednejših narodnih gibanj. Ali naj bo ravno primorska emigracija, zlasti primorska mladina, izjema?

In še nekaj bi tej emigraciji priporočal. V vsako emigracijo se vrinejo prej ali slej ljudje, ki vanjo ne spadajo. Tako je vedno bilo in napačno je, če se radi posameznih primerov onsoja celota. Resnična primorska emigracija, ki šteje v svojih vrstah odlične člane, ne more biti zanje odgovorna. Vendar je potrebno, v interesu emigracije same, da se vrste pregledajo in da se tisti, ki v te vrste ne spadajo, pravočasno izločijo. Dejstvo je, da se zlasti zadnja leta pojavljajo ljudje sumljive vrednosti. Fašizem, preganjanja, nezaposlenost, beda so skvarili marsikoga.

Sklepam: Nujno potrebno je, da primorska emigracija močneje zave svojega poslanstva. Vrednost vsakega gibanja je v njegovi ideji. Kako je ta emigracija idejno pripravljena, opredeljena, utrjena? Ali ne živi iz dneva v dan, prilikam vdana, v prilikah vjeta? Ali ne izgublja ravno radi tega na svojem pomenu, rekli bi, na svoji ceni? Današnji veliki čas s vojimi velikimi problemi zahteva od vsakega in vseh večje in večje koncentracije. Koncentracija pomeni v našem primeru pregrupacijo. Primorska emigracija bo vrnila sebi veljavo, kolikor bo dala svojemu delu in svojim težnjam današnjemu času odgovarjajočo vsebino in za višjimi smotri težeči cilj.

OPAZOVALEC

Prebit led v stvari vseučil. knjižnice

Banovinski svet je enodušno odobril letnih 200.000 Din za dobo desetih let v svojem proračunu za zidavo Univerzitetne biblioteke v Ljubljani. Mestna občina ljubljanska je že pred tem činom poklonila stavbišče bivšega Knežjega dvorca, katero presega vrednost nad 1 milij. dinarjev. Nazadnje so zbrali gg. ban. svetniki vsoto 10.000 dinarjev za dr. Marušičev stavbni kamen v okvirju banovinske akcije. Mesto Ljubljana in Slovenija po svoji najvišji upravni reprezentanci se je oddolžilo plemeniti stvari, kolikor dopuščajo ob velikanskih dajatvah denarni viri. Ni dvoma, sedaj je beseda na strani države. Minimalni zahtevek, desetletni obroki po 800.000 Din tudi zanjo ni nemo-goča žrtev. Pripominjamo, da so se letos za državno upravo v Ljubljani zmanjšali stroški za prosveto okroglo za pol milijona. Tudi je Ljubljana, ni nam znano po čigavi krivdi, v izrednih izdatkih drž. proračuna za leto 1933./4. popolnoma prezrta, medtem ko je prejel iz omenjenega vira Belgrad (tehn. fakulteta) 2.378.500 Din, astronomski observatorij pa 1 milijon, skupaj 3.378.500 Din. Skoplje (Studentski dan) 250.000 Din, Zagreb (Ekon. vis. šola) 50.000 Din, kupnina za posestvo Maksimira (v botanične namene vseučilišča) kot 11. obrok 375.000 Din. Skupaj znašajo vse omenjene postavke 4.053.500 Din. Ljubljana, kakor že omenjeno, ni prejela v univerzitetne namene iz izrednih izdatkov niti pare. Radi tega tem bolj opravičeno zahtevamo od države, da vendar po tolikih letih obstoja Univerze v Ljubljani reši vprašanje Univerzitetne biblioteke. Naša gg. ministra, gg. senatorje in poslance prosimo, naj z vso silo podpirajo predlog Akademске akcije za univerzitetno knjižnico, katere nujnost je izven vsake debate. Kakor čujemo, pošlje Akademska akcija veččlansko deputacijo v Belgrad, katere namen je obiskati vse odločilne osebe in jim predočiti živo potrebo postavitve Univerzitetne knjižnice. Naša minimalna zahteva je odobritev anuitete v višini 800.000 Din za dobo desetih let in preosnovo z zakonom sedanje Drž. Studijske knjižnice v Univerzitetno biblioteko. O nadaljnjem poteku usode bodoče Univerzitetne biblioteke v Ljubljani bomo poročali.

— a.

Kam z našimi dekleti?

Društvo »Šola in dom« je priredilo v sredo 7. t. m. zelo zanimivo in uspelo predavanje našega priznanega pedagoga, univ. profesorja dr. K. Ozvalda: Kam z našimi dekleti?

Predavatelj ni govoril o tem, kam z že izšolanimi dekleti, česa naj se loti oni del hčera, ki je z uspehom dovršil katero šolo. Posegel je dalje in globlje z vprašanjem: Kako je v šoli pripravljati dekleta za življenje, da jih ne bo doletela ista usoda, kakor toliko njihovih starejših tovarišic, ki obupavajoč čakajo dela.

Nasvet, naj stopijo ženske samo v ženske poklice, ni dosti prida. Pot do kruha in sreče tudi ni tako zlozna, kakor bi kdo mislil, saj se skoraj doslovno izpolnjujejo besede božje: »V potu svojega obraza bosta jedla svoj kruh!«, kar velja danes za moškega kakor za žensko. — Vzgoja ženske za življenje v zadnjih stoletjih je ostala kljub velikan-skim socialnim, političnim in gospodarskim spremembam pri starem. Tu je vzrok, da je čas našel žensko neprilavljeno za življenje.

Razmere so prisilile žensko, da si je izbrala poklic. Trditev, da je ženska samo tako zvano prirodno bitje, ki nima v kulturnotvornem življenju ne prostora, ne zanj sposobnosti in pa, da ona s svojim udejstvovanjem moškemu škoduje, ga prikraštuje, vse to ne drži.

Kaj pa pomenijo ženske sile v celoti kulture? — Noben od opravkov, ki jih že od nekdaj opravlja moški (umetnost, znanost, tehnika ect.) ne iz-

ključuje ženske. Kultura izkazuje na sebi take plati, ki jih je dala ženska z močjo svojega bitja, in je radi tega smiselno govoriti o ženski kulturi. Oba, moški in ženska služita kulturi, a različno: moški odkriva vrednote in ustvarja dobrine, ženska pa sega v življenje — negovanje in čisto svojevrstno v duhovne in kulturne plati našega bitja in žitja. — Življenje sodobnega človeka ni več takšna celota, kakor je bila poprej. Danes vlada načelo delitve dela in specializacije. Noben teh poklicev ne pušča več človeka celega, niti ga celega ne zahteva. Zato je sodobni človek razklan, z njim pa tudi človeška družba in kultura. Vse se nahaja v hudi krizi. Edino sredstvo proti razkrajajočim težnjam bi bila neka kulturnosintetična sila. Teh v bistvu razumsko usmerjeni moški nima. Živi vrelci njih je samo ženska s svojim k celotnosti in enotnosti življenja obrnjenim nagonom, ki ji večkrat vodi besedo in roko, da se dejanje izvrši v prid človeštvu. Usmerjenost k življenju kaže močno razvit čut za odgovornost, ki ga ima ženska v mnogo večji meri kot moški. Ona je tudi vir npravnovernih sil. To so prednosti ženske od in za vekomaj. Dekleta treba torej predvsem usposabljanje za udeleževanje v kulturnosintetičnih plasteh življenja, da se ustvarijo poleg napredka še take oblike človeškega sožitja, ki ustrezajo človeškemu dostojanstvu, drugače ostane ves napredek na posameznih kulturnih panogah nekaj nedodelanega. Bodočnost ženske je le v tem, da se izobražujejo tako, da bodo, kadar bo treba, kos svojim kulturnim nalogom. Pri njih je treba poleg drugega gojiti še zlasti to, kar imajo specifično ženskega, predvsem čut za kulturno vest. — Le tam in tedaj bodo uspele, kjer in kadar bodo svoje mesto povsod izpolnjevale tako, kakor zahtevajo tiste kulturne koristi ljudske celote, kjer moški ne zadovoljuje, ne zadostuje, kjer on ne ustreza.

Prijateljem slovenske besede

Pod tem naslovom prinaša »Koroški Slovenec« topel poziv na svoje rojake, da goje svoj materni jezik, svojo slovensko knjigo in besedo. Poziv je zanimiv in vesel dokaz, da so koroški Slovenci odločeni in pripravljeni, vzeti svojo stvar v lastne roke. Iz poziva izhajajo tudi ovire, ki jih dela država slovenščini. Mi samo želimo, da slovenski Korošci ne klecnejo. Poziv se glasi:

Domovina slovenske besede, govorce naših davnih dedov so ravnine, po katerih šumi valovje Visle, Buga in deročega Dnjepra. Od tam so pred dobrimi 1300 leti prodirale trume Slovencev preko ogrske nižine v osrčje alpskih dolin in planin. Glasno in veselo se je tedaj razlegala beseda Slovencev po novi domovini pod Peco in Obirjem, pod Stolom in Dobračem tja gor do izvirov Drave.

Slovenski jezik je vladal v javnem življenju na Koroškem stoletja. Ni nam znanih mnogo spomenikov iz te velike dobe naše govorce, ali najstarejše nam ohranjene slovenske besede so dragocene posode velikih misli; govore nam namreč o Bogu in njegovem nauku: »Eče bi ded naš ne se-

grešil, v veke jemu bi žiti...« ali: »Buge vas pri- mil« Mi tudi vemo, da je ustoličeval na gosposvet- skem polju koroški kmet svoje kneze v sloven- skem jeziku, jim v slovenski govorici izročal oblast, opominjajoč jih na nauk o ljubezni, češ da morajo kot deželni knezi podpirati sirote in biti pravični sodniki. Medtem ko je polagoma zaradi naseljevanja na Koroškem zavlada nemščina in medtem ko si umikanje slovenskega jezika pred nemškim v prejšnjih stoletjih razlagamo kot nara- ven pojav, ga v najnovejši dobi preganja mržnja in sila.

Preganjana v javnem življenju, izobčena celo iz šol slovenskih vasi, naj najde naša beseda tem toplejše zavetišče v naših družinah in v društvih! Da bo prerojena po pesniku Prešernu ter pove- ličana po umotvorih Cankarja, Meška, Župančiča in drugih zopet zaslovela v naši domovini! Dru- žine, čuvajte eno najstarejših dediščin naših pra- dedov! Društva, ne pozabite posvetiti svojih se- stankov predvsem lepi slovenski knjigi!

— S. K. S. Z. za Koroško je svoječasno vložila na deželno vlado prošnjo za dovoljenje organiza- cije zasebnih slovenskih tečajev. Tečaji bi bili na- menjeni šolski mladini od 12. leta naprej in bi se izvedli v okvirju naših izobraževalnih društev. De- želna vlada je vlogo zveze sledeče rešila: Dovo- ljeni so za vsa društva tečaji, v katerih se bo učencem nudila prilika jezikovnih vaj, branja in obravnavanja del slovenskega slovstva. S takimi tečaji smejo društva takoj začeti. Ni pa dovoljen določen učni red in enotne šolske knjige. Rešitev nosi številko 69.308 — Ldschr. — 33/III in datum 21. novembra 1933. — To je rešitev v smislu šol- ske postave. Izjemni položaj manjšine v šolskem pogledu bi dobro opravičeval tudi izjemno dovo- ljenje rednih zasebnih slovenskih tečajev in do te samopomoči hočemo preko vseh ovir. Dosedanja rešitev pa bodo v ravnanje društvom, ki bi takoj rada pričela s slovenskim poukom.

Stara, znana pesem

Monakovski karikaturist Hulbransson, s prav- im imenom Bronner, s še bolj pravim Bronner, je sin dunajskega Žida Bronnerja. Ko je bil v Nemčiji še marksizem moderen, je bil kajpada marksist. Ko pa ni bil več moderen in ga je zame- njal nemški nacionalizem, je postal kajpada nem- ški nacionalist. Težava je bila samo z njegovim po- reklom. Glede plavolasosti bi morda še šlo, saj je celo Führer Hitler sam črnolas. Ali kako naj bi se sicer uvrstil v čistokrvne arijske vrste?

Žid Bronner bi ne bil Žid, če bi ne bil našel izhoda. Uganil je, da je imela njegova mati raz- merje s čistokrvnim arijskim Germanom, in on da je sad tega razmerja. Da je torej prav za prav Ari- jec: ker je bil Arijec njegov oče, in ker je imela njegova mati tolikšno ljubezen do Arijev. Tako je opljuval svojo mater in njen spomin, in tako je postal nemški nacionalni dramaturg pri berlin- skem filmu.

Pa bodisi, da se je tak značaj celo nacionali-

stom zagabil (manj verjetno), bodisi da so rabili Bronnerjevo službo za lastne koritarje (bolj ver- jetno) — na mah so odkrili naciji, da je Bronner pravi pravcati Žid. In so ga brezobzirno vrgli skozi vrata, za dramaturga pa nastavili človeka, ki je — vsaj za sedaj — še čisto arijske krvi.

Človek bi tega ogabnega primera neznačajnosti in prodajanja prepričanja še ne omenil, saj je dan za dnevom toliko grdobij, da bi ne prišel nikamor, če bi jih hotel beležiti vse. Ali prav te vrste neznačajnosti, zatajevanje lastne krvi in lastne narod- nosti, je bilo od nekdaj tudi pri nas več, kot ga more brez velike npravnne in stvarne škode prena- šati majhen narod. In prav zato je treba, da smo posebno čuječi pred njimi. Nekdanji nemškutarji, sedanji jugoslovenarji, ki bi nas hoteli »likvidi- rati«. Kako je že rekel Cankarjev Anastasius von Schiwitz? »Entschuldigen, Majestät, ich bin bloß ein Krainer.« No, Anastasius von Schiwitz je umrl, prerojeni jugoslovenarski ptič Feniks je danes Na- stas Šivičič. Kako že pravi?

MALI ZAPISKI

Prepovedana knjiga.

Minister za notranje stvari je prepovedal uva- žati in širiti v naši državi knjižico »Pismo Srbima«, ki jo je spisal Svetozar Pribičević.

Narodov, ki nas zatirajo, ne moremo ljubiti.

To je prav za prav osnovna resnica družab- nega sožitja. In ker je ta osnovna resnica še tako daleč od uresničenja, je tudi toliko sovraštva na svetu. In revščine, zakonite hčerke tega sovraštva.

»Ne, Madžarov ne moremo ljubiti«, je rekel slovaški poslanec duhovnik Andrej Hlinka neke- mu švedskemu časnikarju. »Nikoli niso bili pra- vični do nas. Zatirali so naš jezik, nikoli nismo mogli vzgajati lastnega izobraženstva, političen sloj, ki bi nas vodil in branil naše pravice, ko je bila svetovna vojna pri kraju in slovaško vprašanje pe- reče. Zato so tudi prevzeli Čehi pri stvaritvi re- publike vodilno nalogo.«

Kako se pri nas gospodari.

V »Politiki« čitamo to beležko:

»V nekem hercegovskem selu so kmetje skle- nili, da postavijo šolo. V ta namen so začeli nabirati prostovoljne prispevke in takoj v začetku zbrali 3300 dinarjev. Od tega denarja so dali 1000 dinar-jev nabiralcem, 2250 dinarjev pa je šlo za pisar- niške in potne stroške. Med drugimi je dobila 1600 Din komisija, ki naj bi določila prostor, kjer naj bi se šola zgradila.

Ko so ta prostor našli, so zapravili še tisto malo vsoto, ki so jo zbrali. Nato so obupali in ne mislijo več na novo šolo.«

Da, komisije so postale moda že na vasi! Slabi zgledi vlečejo.

»Trgovski list«.

Urednik in izdajatelj Drago Kornhauser v Ljubljani.

Ina Slokanova:

Zadnja noč v predpustu

Leta 1934.

Februar. Mraz. Ledene sveče visijo raz streh. Noč. Na nebu bele zvezde. Pajčevinasta mreža mestnih ulic pogreznjena v molk in temo. Mestne hiše — čepeče, sanjajoče pošasti. Razsvetljena okna kavarn, barov in plesnih dvoran. Slepeča luč reklamnih napisov. Daljni zvoki jazza in smeja.

Ob hišah se plazijo sence... Ena, dve... tri... Na križiščih in trgih o kdove čem premišljajo re- darji. V velikem loku se jih ognejo sence.

Po pločniku hiti gospod. Brunda najnovejši šlager in se sam sebi smehlja. Luči obločnic se v motnem blesku odbijajo od njegovih lakastih čev- ljev. Na ovinku pristopi senca. Glas boječe trepete:

— Gospod, ne zamerite, hudo je... če bi mo- gli...

— Nič, zakriči gospod, — prosjačenje ni dovo- ljeno, naznanim vas.

Senca plaho utone v temo.

Skozi okna lokalov bahavo žarenje kristalnih lestencev, — jazz, — krik, — smeh...

V tiskarni brne stroji. Opolnoči izide jutrnjik. V razsvetljeni veži čaka gruča žensk v oguljenih plaščih. Tudi mlad hromec je med njimi. Natančno ob polnoči prinesejo delavci iz tiskarne sklade sve- že tiskanega lista. Kot volkovi planejo čakajoči. Po- tem hitijo na cesto, dirkajo po praznih ulicah, — v kavarne in zabavišča. Kdor je prvi, prodaja največ. Ančka je najurnejša, skoro vedno je prva. Zato jo drugi gledajo postrani, nevoščljivi so ji. Pa saj Ančka se ne žene zase. Za otroke ji je. Tri ji je naprtla vojna. Vsi se šolajo. Da ne bodo živeli tako težkega življenja kot ona, — pravi Ančka.

Hromec pa je vselej zadnji. Njegova lesena noga žalostno potrka po pločniku.

Ančka hodi med mizami in ponuja list. Ona ve, kaj ljudje najraje berejo in zato tudi največ prodaja. Ančka je psiholog. »Štrašna rudniška nesreča«, »Nova vojna na Vzhodu«, »Pohod brezposelnih v London« ljudi po zabaviščih ne zanimajo.

Ančka kliče: »Ljubavni roman lepe francoske grofice«, »Zverinski umor mlade deklice«, »Zadnji trenutki Van der Lubeja«. In v pol ure razproda časopise. Da, Ančka zna.

Med mizami hodi tudi cvetličarka, blede dekle žalostni oči, ki ji ne moreš prisoditi let. Morda jih ima že trideset, lahko pa tudi, da šele šestnajst. Rdeče nageljne ima v košarici in jih ponuja gostom. Včas jo kdo mimogrede objame čez pas in ji po- gleda v oči, pa jo takoj spet spusti, — morda zato, ker je preveč žalosti v njenih očeh. Neredko se tudi zgodi, da kdo zakliče brezsravno kvanto za njo, in ji jeza v svetli iskri vzgori v očeh, pa le za hip in zopet ugasne. Od zabavišča do zabavišča gre dekle, a košarica z nageljni je vedno enako polna...

Včas se prikaže med vrati zabavišča tudi drob- na postava sestradanega otroka s stariškim obraz- kom, ki tišči v prezebljenih rokav par papirnatih rož. Plaho se bliža mizam, komaj slišno šepeče zgodbo tisočev: — Mama je bolna, oče brez dela in nas je šest... Malokdo prisluhne njegovi prošnji, še red- kejši so, ki posežejo v žep in največkrat natakara- že pri vratih obrne otroka: — Marš ven, tu se ne prosjači!

Ceste sanjajo. Črna okna hiš so ko slepa očesa. Tu pa tam katero spregleda, — nenadoma ga raz- svetli luč, ki prav tako nenadoma spet ugasne. Sta- novalec se je vrnil domov, se slekel in legel k po- čitku...

Iz podprtiličja hiše, ki je velika in siva kot ka- sarna, meče luč zlat trak preko ceste. Skozi okno se vidi miza in kup obnošenih oblek na njej. Ob njej sedi suha ženska in krpa. Tudi postelja se vidi in dvoje drobnih spečih otrok.

Ceste spe, le tu pa tam jih dramijo kriki pijan- cev in hripavo petje...

V parku, na klopici skriti za smreko nekdo sedi. Rad bi zaspal, pa je tako mraz, da ga nepre- stano dramijo od mraza šklepetajoči zobje. Brez dela je, eden izmed tisočev, ki so svetu odveč. Včas je imel dom in mater, ki je skrbela zanj. In ko je mati umrla in je moral od doma, je imel delo in si je služil kruh. Zdaj so mu vzeli še to, vse pra-

vice je izgubil, vse je nedopustno zanj. Še na klo- pici v parku ga ne smejo zalotiti. Ničesar ne sme, le živeti sme, — do tega pasjega obupnega življe- nja mu niso vzeli pravice.

Na zledeneli cesti škripljejo koraki.

— Stražnik?! Nezaposleni se je stisnil v naj- temnejši kot klopice.

Koraki se bližajo. Govorjenje. Smeh. Po vijoli- cah in muškatu zavonja zrak. Ne, to ne more biti stražnik. In res ni. Gospod in dama tesno objeta gresta mimo in niti ne opazita klopice. Dama ima kožuh, obleka se v svetli vlečki vleče za njo.

— In rumbo, kako plešete? vprašuje spremlje- valca.

Gospod jo objame z obema rokama in začne po- ljubljati. — Tako, tako, tako! Nov val razigranega smeja.

V zvoniku bije ura. Štiri.

Ceste vse bolj oživljajo. Polne so zibajočih se, v vse smeri tavajočih postav. Na križišču se nekdo prepira z redarjem. Gologlav je. Na desno in levo omahuje in neprestano ponavlja: — Kaj pravite, da sem rekel, jaz da bi kaj takega rekel, jaz nisem nič rekel...

Kot Noetova ladja na valovih se po sredi ceste zibljejo trije gospodje. Polcilindre imajo ovite s pi- sanimi trakovi, na obrazih smešno spačene maske. Posnemajo živalske glasove in se krohočejo. Po suknjah in čevljih sodeč morajo biti to zelo ime- nitni gospodje, morda celo javni funkcionarji.

Enakomerno, monotono merijo ure s stolpov čas. Zvezd na nebu ni več. Dani se.

Sredi zledeneli ceste leži ovel rdeč nagelj. Mor- da je krasil ponoči lase lepe plesalke, ali je bil zataknjen v gumbnici na žaketu mladega kavalirja. Zdaj pa leži na tleh in čaka, da ga pohodi mleka- rica, ki bo zdaj, zdaj prišla, vsa sveža in prespana, — sama pri sebi smehljajoča se sanjam, ki jih je sanjala ponoči, — o rožmarinu, ki je sredi snega ozelenel, — za njenega fanta, ki je bil zalši od sa- mega svetega Jurija v oltarju farne cerkve. In bo z nerodnim kmečkim čevljem stopila na nagelj...

Nekje izmed hiš, iz nevidnega dvorišča se je utrgal zategel petelinji krik...